

Zdzisław Małecki

"Polsko-niemiecki leksykon biograficzny : ludzie polskiej książki i prasy w Niemczech : koniec XX w.",
Maria Kalczyńska, Opole 2001 :
[recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 36/1, 293-295

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

potępił systemy władzy niezgodne z zasadami chrześcijańskimi¹⁸. Ponadto w liście do papieża Piusa XII napisał, że reżim niemiecki przewyższał swym złem system bolszewicki¹⁹.

Trudno także zgodzić się ze stwierdzeniem Jastrzębskiego, jakoby A. Szeptycki błogosławił Organizację Ukraińskich Nacjonalistów (s. 40).

Metropolita publicznie występował przeciwko terrorowi, zwłaszcza w jego krwawej formie, a szczególnie, gdy uderzał w działaczy ruchu narodowego²⁰. 25 VII 1934 r.²¹ przez członka OUN, Michała Cara, został zamordowany dyrektor ukraińskiego gimnazjum i dyrektor Archidiecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej Iwan Babij²². Zabójstwo tego zasłużonego działacza było poważnym błędem politycznym²³. Szeptycki zwrócił się do przywódców OUN w bardzo ostrych słowach. Stwierdził, że jeśli będą mordować wszyskich sprzeciwiających się ich działalności, to będą musieli zabić wszystkich nauczycieli i profesorów²⁴.

Autor zarzucił Szeptyckiemu brak stanowczej reakcji na morderstwa, jakich UPA dopuszczało się na Polakach i Żydach (s. 40). Stanowisko metropolity wobec dramatycznych wydarzeń polsko-ukraińskich było czasami niezrozumiałe. Gdy Ukraińcy zaczęli pod koniec 1942 r. zabijać Polaków, polskie władze konspiracyjne zwróciły się do Szeptyckiego z prośbą, by powstrzymał falę ludobójstwa. Metropolita nie wydał jednak żadnego listu pasterskiego piętnującego takie postępowanie²⁵. Nie można mu jednak zarzucić popierania zabijania Polaków. Wydał wiele listów, w których bardzo ostro potępił mordowanie ludzi²⁶.

Ks. Adam Kubasik

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 289–293

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ: ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ. ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ 1899–1944, т. II: ЦЕРКВА І СУСПІЛНЕ ПИТАННЯ, ч. II: ЛИСТУВАННЯ, ред. А. Кравчук, Львів, „Misjonarz” 1999, 1088 s.

¹⁸ R. Torzecki, *Kwestia ukraińska w Polsce...*, s. 389.

¹⁹ A. Szeptycki, *List do Piusa XII, 29–31 VIII 1942 r.*, „Znak” 1988, 40, nr 9, s. 64–68.

²⁰ R. Torzecki, *Kwestia ukraińska w Polsce...*, s. 238, 388.

²¹ A. Chojnowski, *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939*, Wrocław 1979, s. 202.

²² *Przemówienie J. E. bpa Buczki nad grobem Iwana Babija*, „Biuletyn Polsko-Ukraiński” 1934, 3, nr 31, s. 3–4.

²³ T. Olszański, *Historia Ukrainy XX w.*, Warszawa [b.r.], s. 150–151.

²⁴ *З нагоди вбивства бл. П. Директора І. Бабія, 1934 р.*, [w:] *Митрополит Андрей Шептицький, Твори-Опера (морально-пасторальні)*, Рим 1983, s. 30.

²⁵ A. Koroman, *Piąte przykazanie Boskie: Nie zabijaj. Nieukarane ludobójstwo dokonane przez ukraińskich szowinistów w latach 1939–1945*, Londyn 1990, s. 17.

²⁶ *Nie zabijaj, 21 XI 1942 r.*, „Znak” 1988, 40, nr 9(400), s. 68–74; *List pasterski do duchowieństwa i wiernych, 10 VIII 1943 r.*; tamże, s. 74–78; *Про милосердя. Послання до духовенства і вірних, червень 1942*, [w:] *Письма-послання митрополита Андрея Шептицького з часів німецької окупації*, ч. 2, изд. М. Гринчишин, Yorkton, Sask 1969, s. 165–182.

W 1999 r. we Lwowie, nakładem wydawnictwa OO. Bazylianów „Misjonarz”, ukazał się zbiór korespondencji metropolity Andrzeja Szeptyckiego z ludźmi Cerkwi i polityki, zatytułowany *Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність...*²⁷ Oprócz listów zawarte w nim są także różnego rodzaju przemówienia arcybiskupa Lwowa. Do metropolity ludzie zwracali się z różnymi życiowymi pytaniami i trudnościami. Szukano jego porad i wskazówek, przede wszystkim jednak oczekiwano od niego duchowego i moralnego wsparcia. W ważnych sprawach metropolita zwracał się do całego narodu.

Omawiany zbiór korespondencji podzielony został na pięć rozdziałów. Pierwszy dotyczy społecznych problemów w kontekście austriackim w latach 1899–1914. Drugi rozdział zawiera listy, które wyjaśniają nowe zadania podczas i po wojnie (1914–1923). Trzeci rozdział przedstawia dążenia do sprawiedliwości w międzywojennej Polsce (1923–1939). Czwarty rozdział to obrona wiary wbrew radzieckiemu ateizmowi. Ostatni rozdział dotyczy takich problemów, jak świętość życia oraz opór stawiany niemieckiej okupacyjnej władzy.

Listy Szeptyckiego zawierają niezwykle bogactwo wiedzy społecznej, politycznej i historycznej. Na szczególną uwagę zasługuje *Лист митр. Андрея Шептицького про християнський патріотизм* z 11 V 1908 r. (s. 581–582). Nie wymienionej z imienia kobiecie wyjaśnia problem patriotyzmu. Pisze, że jedynym jego pragnieniem było zawsze służyć Bogu i bliźniemu. Nigdy nie uczynił niczego, co nie wynikałoby z tych motywów. Jego narodowe postępowanie było zawsze konsekwencją chrześcijańskich zasad, jakie wyznawali jego przodkowie. Wyznaje, że kochając Polskę i Polaków, od dzieciństwa bardziej kochał Ruś i Rusinów; w imię tego patriotyzmu i zasady, która Polskę, Ruś, Litwę – Litwinów, Rusinów i Polaków – uważała od długich stuleci za trzy bratnie i równe narody. Tłumaczył jednocześnie, że wszelka nienawiść, a w szczególności niesprawiedliwość względem braci, jest odstępstwem nie tylko od tradycji, ale od wszelkiego chrześcijańskiego patriotyzmu.

Głównym problemem, z jakim borykali się Polacy i Ukraińcy żyjący w monarchii habsburskiej, była kwestia reformy wyborczej²⁸. W 1908 r. opracowano projekt porozumienia między Kołem Polskim a Klubem Ukraińskim. Porozumienie to jednak nie doszło do skutku, gdyż 12 IV 1908 r. członek UPSD, student Mirosław Siczynski, zastrzelił namiestnika Andrzeja Potockiego²⁹. Wówczas to metropolita w katedrze św. Jura zabrał głos w tej sprawie. Z oburzeniem wołał, że publiczna zbrodnia musi być publicznie potępiona. Musi wywołać wśród chrześcijan stanowczy i energiczny protest przeciwko znieważeniu Boskich przykazań. Zbrodnia popełniona w imię patriotyzmu jest zbrodnią nie tylko przeciw Bogu, ale i przeciw ojczyźnie. (*Звернення митр. Андрея Шептицького до народу з приводу вбивства ц.-к. Намісника А. Потоцького* – s. 582–584).

Poważnym problemem powodującym nieporozumienia między Polakami a Rusinami była sprawa uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie³⁰. Głos w tej sprawie zabrał także metropolita Szeptycki. Gdy 28 VI 1910 r. w austriackiej Izbie Panów toczyła się debata nad budżetem, zwrócił on uwagę parlamentarzystów na

²⁷ *Metropolita Andrzej Szeptycki: Życie i działalność...*

²⁸ W. S e r c z y k, *Historia Ukrainy*, Wrocław 1990, s. 318.

²⁹ Tamże.

³⁰ W. B i h l, *Sheptyts'kyi and the Austrian Government, [w:] Morality and Reality. The Life and Times of Andrej Szeptyts'kvi*, ed. P. Magocsi. Edmonton 1989, s. 18.

potrzeby kulturalne Rusinów. Za najważniejszą kwestię uznał utworzenie samodzielnego uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie. (*Промова митр. Андрія Шептицького в австрійській Палаті Панів про потребу українського університету у Львові* – s. 587–591).

Ważne miejsce w posłudze metropolity zajmowała formacja duchowieństwa. Uczył, że kapłan całe swoje życie musi poświęcić ludowi, do którego jest posłany. Aby dotrzeć do serca ludzi, powinien mówić ich językiem. Przypominał jednocześnie, że oddalić się od ludu, oznacza skazać go na śmierć. (*Чернетка Промови митр. Андрія Шептицького на могилі о. Маркіяна Шашкевича про обов'язки й завдання духовенства 5 XI 1911 r.* – s. 595–599).

W kwestii organizacji kościelnej należało – według Szeptyckiego – oddzielić ukraińską Cerkiew od rosyjskiej. Ukraińska Cerkiew powinna być niezależniona od władzy Petersburskiego Synodu. Modlitwy za cara powinny być zabronione, a w ich miejsce należało ustanowić modlitwy za cesarza austriackiego. Powinno się także skreślić z kalendarza moskiewskie święta. Biskupi sprzeciwiający się byliby usunięci i zastąpieni przez sympatyków Ukrainy i Austrii. On sam stałby na czele Cerkwi jako metropolita Halicza i całej Ukrainy. (*Меморандум митр. Андрія Шептицького до Австрійського уряду про майбутній устрій Української держави* – s. 609–612).

Na początku sierpnia 1914 r. zawiązał się we Lwowie Związek Wyzwolenia Ukrainy, jako bezpartyjna reprezentacja rosyjskich Ukraińców. Związek ten chciał, aby przez rozbieżność Rosji powstało ukraińskie państwo. Głównymi przywódcami tego związku byli: Dmytro Doncow, Andrij Żuk, Wołodymyr Doroszenko i Mykoła Żaluzniak. Program ten owi działacze chcieli zrealizować z pomocą Austrii³¹. Nie doszło jednak do realizacji żadnego z punktów memorandum, gdyż to wojska rosyjskie znalazły się w Galicji, a nie austriackie na Ukrainie³². W niedzielę, po przybyciu rosyjskich wojsk, Szeptycki wygłosił we Lwowie kazanie, w którym przypomniał swoim wiernym, że są dziećmi św. katolickiej Cerkwi, z którą są złączeni i z której czerpią swoje szczęście. Wezwał ich także do wierności Cerkwi greckokatolickiej, choćby za cenę życia. (*Проповід митр. Андрія Шептицького виголошена перед вірними в Церкві Успена Пресвятої Богородиці після вступлення російських військ до Львова 9 IX 1914 r.* – s. 626–627). Kazanie to stało się podstawą jego aresztowania³³.

W omawianym zbiorze zawarte jest przemówienie, jakie Szeptycki wygłosił 28 II 1918 r. w Izbie Panów. W przemówieniu tym metropolita entuzjastycznie odniósł się do układu brzeskiego. Wskazał na historyczne więzi łączące ukraińską Republikę Ludową, do której została włączona Chełmszczyzna, z Galicją i Wołyniem. Stwierdził, że wszyscy Ukraińcy uważają Chełmszczyznę za dawne ukraińskie terytorium, które jest nie tylko ściśle powiązane z Ukrainą, ale i było na przestrzeni stuleci złączone z ukraińskim państwem. Wskazał na czasy kijowskiego i halicko-kijowskiego księstwa. Podkreślił, że najpiękniejsze kulturowe i historyczne tradycje Ukrainy związane są z Chełmszczyzną. Przypominał jej bohaterską postawę w obronie wiary. Stwierdził, że Austria słusznie postąpiła,

³¹ К. Левіцки й, *Історія визвольних змахань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918*, ч. 1, Львів 1929, s. 33–36.

³² В. Нейденко, *Політична діяльність митрополита Сzeptyцького*, „Zeszyty Historyczne” 1985, z. 72, s. 107.

³³ К. Левіцки й, *Історія....* s.